

รายงานสถานการณ์ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19) ในเรือนจำ

รายงานสถานการณ์และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เกี่ยวกับการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ในเรือนจำ

(ณ วันที่ 31 มีนาคม 2563)

ในปัจจุบัน กว่าร้อยละ 60 ของประเทศต่างๆ ทั่วโลกมีประชากรผู้ต้องขังเกินอัตราความจุที่เรือนจำสามารถรองรับได้¹ หรือที่เรียกว่าสภาวะ “นักโทษล้นเรือนจำ” (prison overcrowding) ซึ่งส่งผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ทั่วไปของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจำนวนมากต้องอาศัยอยู่รวมกันอย่างแออัดยัดเยียดภายใต้พื้นที่ที่ปิดและใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ปัญหาหนักโทษล้นคุกนำมาซึ่งความไม่พอเพียงของสิ่งของเครื่องใช้ในการรักษาสุขภาพอนามัยขั้นพื้นฐาน (อาทิ สบู่ ยาสีฟัน และยาสระผม) การขาดแคลนน้ำสะอาดและยารักษาโรค ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงในเรือนจำ

โดยทั่วไปแล้วผู้ต้องขังมักมาจากกลุ่มประชากรที่มีข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และผู้ต้องขังจำนวนมากมีปัญหาด้านสุขภาพก่อนเข้ามาอยู่ในเรือนจำ เช่น ปัญหาการใช้ยาเสพติด

หรือแอลกอฮอล์ ปัญหาด้านสุขภาพจิต ตลอดจนปัญหาด้านโรคติดเชื้อต่างๆ (เช่น วัณโรค เอชไอวี/เอดส์ ไวรัสตับอักเสบบี ไวรัสตับอักเสบบี ฯลฯ) ด้วยเหตุผลดังกล่าว ประกอบกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลากรงบประมาณสถานที่ และการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ การป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อในเรือนจำจึงเป็นประเด็นที่ท้าทายแม้ในสภาวะปกติ

เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2563 องค์การอนามัยโลก (World Health Organization - WHO) ออกแถลงการณ์ระบุว่า การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 (COVID-19) ได้เข้าสู่ภาวะการระบาดใหญ่ (pandemic) หลังจากเกิดการลุกลามไปยังหลายประเทศในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก โดยปัจจุบัน (วันที่ 31 มีนาคม 2563) มีผู้ติดเชื้อ COVID-19 ทั่วโลก จำนวน 697,244 คน

¹ <https://www.prisonstudies.org/news/covid-19-prisons-%E2%80%93-major-public-health-risk>

และมีผู้เสียชีวิตจากโรคดังกล่าว ทั้งสิ้น 33,257 คน² สถานการณ์การแพร่ระบาดของไวรัส COVID-19 ทำให้บางประเทศใช้มาตรการปิดประเทศ (lockdown) เกือบทุกประเทศ มีมาตรการงดการรวมกลุ่มของคนจำนวนมาก และแนะนำให้ประชาชนเว้นระยะห่างทางสังคม (social distancing) เพื่อลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ

อย่างไรก็ตาม มาตรการดังกล่าวอาจเป็นเรื่องยากต่อการนำมาใช้ในสภาพแวดล้อมเรือนจำ และด้วยความเป็นอยู่ภายในเรือนจำที่แออัด เนื่องจากนักโทษส่วนใหญ่ ประกอบกับการไหลเวียนของประชากรผู้ต้องขังเข้าใหม่และผู้ต้องขังพ้นโทษทุกวัน เรือนจำจึงเป็นสถานที่ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อและการระบาดของโรค ซึ่งวิกฤติการณ์โรคระบาดที่เกิดขึ้นในสังคมโลกอย่างรุนแรงในระดับที่ไม่เคยมีมาก่อนนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อสุขภาพความเป็นอยู่ และสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังในเรือนจำโดยตรง และมีนัยสำคัญเชิงนโยบายเกี่ยวกับการบริหารจัดการเรือนจำในทุกประเทศทั่วโลกด้วย

สิทธิขั้นพื้นฐานด้านสุขภาพของ ผู้ต้องขังและการเรียกร้องของ องค์การระหว่างประเทศ

การเข้าถึงบริการด้านสุขภาพเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลทุกคน แม้บุคคลนั้นจะสูญเสียอิสรภาพจากการต้องโทษจำคุก สิทธิดังกล่าวเป็นไปตามข้อที่ 12 แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรัฐมีหน้าที่ในการป้องกันภัยคุกคามด้านสาธารณสุขที่สามารถคาดการณ์ได้และให้การรักษาพยาบาลแก่ผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือทางการแพทย์ นอกจากนี้ เพื่อกำหนดแนวทางสากลในการดูแลด้านสุขภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำ มาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (ข้อกำหนดเนลสันแมนเดลา) ระบุว่า “...ผู้ต้องขังควรได้รับการบริการด้านสุขภาพตามมาตรฐานเช่นเดียวกับที่รัฐจัดให้กับประชาชนทั่วไป และจะต้องสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพที่จำเป็นโดยไม่คิดมูลค่าและไม่เลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งสถานภาพด้านกฎหมาย”³

เมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเรือนจำทั่วโลกแล้ว ผู้เสนอรายงานพิเศษของสหประชาชาติเรื่องสิทธิในสุขภาพ (Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health) ระบุว่า ผู้ต้องขังส่วนมาก “มักเผชิญกับปัญหาความแออัด ความรุนแรง และสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ที่ส่งผลเชิงลบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต และเอื้อต่อการแพร่ระบาดของโรค” พร้อมเน้นย้ำว่า การละเมิดสิทธิด้าน

² <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>

³ United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), UN Doc A/RES/70/175 (17 December 2015), Rule 24(1)

สุขภาพของผู้ต้องขังเป็นการกระทบต่อหลัก ประกันการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม และการ ป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี⁴

ในภาวะการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 นี้ องค์การระหว่างประเทศได้แสดงความห่วงกังวล ต่อสวัสดิภาพผู้ที่ถูกควบคุมในเรือนจำและ สถานคุมขังทั่วโลก โดยเมื่อวันที่ 25 มีนาคม 2563 แถลงการณ์ของนางมิเชล บาเชเลต์ เจ้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชน สำนักงาน เจ้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งองค์การ สหประชาชาติย้ำเตือนรัฐสมาชิกว่า “การลงโทษ จำคุกควรเป็นมาตรการลงโทษทางอาญา สุดท้าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาวะวิกฤตเช่นนี้” พร้อมทั้งเรียกร้องให้รัฐสมาชิกได้เร่งลงมือ ดำเนินการลดจำนวนประชากรในเรือนจำ โดยเร็ว โดยพิจารณาปล่อยตัวผู้ต้องขังกลุ่มเสี่ยง ต่อการติดโรค COVID-19 อาทิ ผู้สูงอายุ ผู้ป่วย และผู้ที่มีความเสี่ยงต่อการกระทำผิด ออกจากเรือนจำ พร้อมกล่าวว่า “ในเวลา นี้ หน่วยงานรัฐควรปล่อยตัวบุคคลที่ถูกคุมขัง โดยปราศจากมูลเหตุทางกฎหมายที่เพียงพอ รวมถึงนักโทษทางการเมือง และบุคคลที่ถูก คุมขังเนื่องจากวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดง ความไม่เห็นด้วย”⁵

นอกจากนี้ องค์การอนามัยโลกได้ให้ความ สำคัญกับเรื่องนี้ โดยชี้แนะว่า เรือนจำและ สถานคุมขังเป็นพื้นที่ซึ่งเสี่ยงต่อการแพร่ระบาด อย่างรวดเร็วและไม่ควรถูกมองข้าม ด้วยเหตุนี้ องค์การอนามัยโลกจึงได้จัดทำคู่มือสำหรับ ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำในช่วงที่มีการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในชื่อ “การเตรียมพร้อม การป้องกัน และการควบคุมการระบาดของ COVID-19 ในเรือนจำและสถานคุมขัง” (Preparedness, prevention and control of COVID-19 in prisons and other places of detention) ซึ่งเน้นย้ำว่าการบริการด้าน สุขภาพในเรือนจำเป็นส่วนหนึ่งของการ สาธารณสุขภาพรวม โดย “...การป้องกัน ไม่ให้เชื้อไวรัสเข้าสู่เรือนจำและสถานที่คุมขัง อื่นๆ นั้น เป็นการดำเนินการที่สำคัญอย่างยิ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงหรือลดการติดเชื้อและการระบาดรุนแรงทั้งภายในเรือนจำและการระบาดสู่สังคม”⁶

⁴ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G18/101/42/PDF/G1810142.pdf?OpenElement>

⁵ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25745&LangID=E>

⁶ http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0019/434026/Preparedness-prevention-and-control-of-COVID-19-in-prisons.pdf?ua=1

สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 และการรับมือของเรือนจำทั่วโลก

การติดเชื้อและการเสียชีวิตจากการติดเชื้อ COVID-19 ของผู้ต้องขัง

ในช่วงเกือบสองเดือนที่ผ่านมา สถานการณ์การแพร่ระบาดและการติดเชื้อ COVID-19 ในเรือนจำเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยประเทศจีน⁷ และอิหร่าน⁸ เป็นสองประเทศแรกในโลกที่พบผู้ติดเชื้อ COVID-19 ภายในเรือนจำ⁹ ตามด้วยประเทศฝรั่งเศส¹⁰ ปากีสถาน¹¹ สหรัฐอเมริกา¹² อิตาลี¹³ สหราชอาณาจักร¹⁴ และสเปน¹⁵

นอกจากนี้ มีรายงานการเสียชีวิตของผู้ต้องขังจากการติดเชื้อ COVID-19 แล้วในสหราชอาณาจักร¹⁶ สเปน¹⁷ อิหร่าน¹⁸ และฝรั่งเศส¹⁹ (ข้อมูล ณ วันที่ 27 มีนาคม 2563) โดยผู้เชี่ยวชาญได้ระบุว่า จำนวนผู้เสียชีวิตในเรือนจำของสหราชอาณาจักรอาจมีแนวโน้มสูงถึง 800 คน ในอนาคต หากไม่มีการใช้มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพพอ²⁰ นอกจากการเสียชีวิตจากการติดเชื้อ COVID-19 แล้ว ในประเทศอิตาลี²¹ โรมาเนีย²² จอร์แดน²³ และโคลัมเบีย²⁴ ยังมีผู้ต้องขังเสียชีวิตจำนวนมากสืบเนื่องจาก

การประท้วงและการก่อกวนที่เกี่ยวกับการแพร่ระบาดดังกล่าว

การจลาจลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ COVID-19

ความกังวลต่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ภายในเรือนจำ ส่งผลให้เกิดการประท้วงและจลาจลขึ้นในเรือนจำในหลายประเทศ รวมถึงเหตุประท้วงภายในเรือนจำ เอลโมเดไล ณ เมืองโบโกตา ประเทศโคลอมเบีย ที่ส่งผลให้มีผู้ต้องขังเสียชีวิตกว่า 23 รายและบาดเจ็บกว่า 83 ราย โดยการประท้วงดังกล่าว มีที่มาจากความกังวลของผู้ต้องขังต่อการระบาดของโรค เนื่องจากสภาพแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขอนามัยและการขาดการเอาใจใส่ที่เพียงพอของเรือนจำ²⁵

นอกจากนี้ ในประเทศอิตาลี ได้เกิดเหตุจลาจลขึ้นในเรือนจำอย่างน้อย 20 แห่ง ส่วนหนึ่งเกิดจากการประท้วงกฎหมายที่เรือนจำใช้ในช่วงการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งส่งผลให้มีผู้ต้องขังเสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวรวม 9 ราย และอีก 3 รายเสียชีวิตจากการเข้าปล้นสถานพยาบาลของเรือนจำเพื่อขโมยยาและใช้ยาดังกล่าวเกินขนาด โดยมีผู้ต้องขังหลบหนีระหว่างการจลาจลอีก 16 ราย²⁶ นอกจากนั้น ยังมีกรรวมตัวกันชุมนุมของ

⁷ <https://www.theguardian.com/world/live/2020/feb/21/coronavirus-live-updates-china-wuhan-hubei-south-korea-cases-infections-death-toll-outbreak-diamond-princess-latest-news>

⁸ <https://women.ncr-iran.org/2020/03/26/two-female-prisoners-die-in-qarchak-prison-for-women-due-to-covid-19/>

⁹ <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2020/03/FINAL-Briefing-Coronavirus.pdf>

¹⁰ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-18/france-urged-to-free-prisoners-to-thwart-virus-in-crowded-jails>

¹¹ <https://www.voanews.com/science-health/coronavirus-outbreak/pakistan-confirms-1st-prisoner-covid-19-crowded-jail>

¹² <https://www.correctionsone.com/coronavirus-covid-19/articles/1st-inmate-in-califs-prison-system-tests-positive-for-covid-19-FeEstjvdtAMmmYr/>

¹³ <https://www.channelnewsasia.com/news/world/italy-release-inmates-fight-coronavirus-prison-rights-group-12553514>

¹⁴ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8152775/19-inmates-10-UK-prisons-test-positive-coronavirus.html>

¹⁵ <https://www.euroweeklynews.com/2020/03/25/first-coronavirus-death-in-madrid-prison-in-and-38-correctional-officers-test-positive-for-coronavirus-in-spain/>

¹⁶ <https://www.dailymail.co.uk/news/article-8155541/First-UK-prisoner-die-coronavirus-revealed-paedophile-84-jailed-1970s.html>

¹⁷ <https://www.euroweeklynews.com/2020/03/25/first-coronavirus-death-in-madrid-prison-in-and-38-correctional-officers-test-positive-for-coronavirus-in-spain/>

¹⁸ <https://women.ncr-iran.org/2020/03/26/two-female-prisoners-die-in-qarchak-prison-for-women-due-to-covid-19/>

¹⁹ <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-18/france-urged-to-free-prisoners-to-thwart-virus-in-crowded-jails>

²⁰ <https://www.theguardian.com/uk-news/2020/mar/21/prisons-could-see-800-deaths-from-coronavirus-without-protective-measures>

²¹ <https://time.com/5799474/italy-prison-coronavirus-protest-deaths/>

²² <https://www.romania-insider.com/riot-prison-romania>

²³ <https://english.alaraby.co.uk/english/news/2020/3/16/jordan-says-2-dead-in-prison-riot-over-coronavirus>

²⁴ <https://edition.cnn.com/2020/03/23/americas/colombia-prison-riots/index.html>

²⁵ <https://www.france24.com/en/20200323-at-least-23-inmates-killed-in-prison-riot-over-coronavirus-in-colombia>

²⁶ <https://www.euronews.com/2020/03/09/six-dead-as-coronavirus-restrictions-trigger-italy-prison-riots>

ผู้ต้องขังในเรือนจำประเทศเลบานอนอย่างน้อย 2 แห่ง เพื่อเรียกร้องให้มีการปล่อยตัวชั่วคราว เนื่องจากความกังวลต่อการติดเชื้อ COVID-19 ภายในพื้นที่เรือนจำ²⁷

มาตรการลดความเสี่ยงและการป้องกัน การติดเชื้อในเรือนจำ

การติดต่อกับโลกภายนอก

ในช่วงการเริ่มแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 เรือนจำหลายประเทศทั่วโลกได้กำหนดมาตรการการป้องกันรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน คือ การลดช่องทางการติดต่อกับโลกภายนอกให้มากที่สุด เพื่อลดความเสี่ยงในการแพร่กระจายของเชื้อไวรัสจากภายนอกเข้ามาในเรือนจำ โดยสหราชอาณาจักร ฟิลิปปินส์ เนเธอร์แลนด์ อิสราเอล คุเวต คือ ตัวอย่างหนึ่งของประเทศในกลุ่มนี้ที่ได้ระงับการเข้าเยี่ยมผู้ต้องขังภายในเรือนจำ²⁸ อย่างไรก็ตาม การงดการเยี่ยมในประเทศอิตาลีสร้างความไม่พอใจและภาวะตึงเครียดแก่ผู้ต้องขัง จนเป็นเหตุให้เกิดการจลาจล

ดังนั้น เพื่อเป็นการลดผลกระทบจากการงดการเยี่ยมญาติดังกล่าว บางเรือนจำในสหรัฐอเมริกาได้อนุญาตให้ผู้ต้องขังติดต่อครอบครัวผ่านโทรศัพท์ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือสามารถคุยโทรศัพท์ได้นานขึ้น²⁹ และในทำนองเดียวกัน ออสเตรเลียได้นำร่องการเยี่ยมผ่านวิดีโอให้ผู้ต้องขังยังคงสามารถติดต่อสื่อสารกับครอบครัวและ

เพื่อนได้³⁰ ผู้ต้องขังในนครนิวยอร์กได้รับอนุญาตให้ส่งข้อความทางอิเล็กทรอนิกส์จำนวน 2 ข้อความ ได้รับแสมป์สำหรับส่งจดหมาย จำนวน 5 ดวง และสามารถโทรศัพท์โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายสัปดาห์ละครั้ง³¹

นอกจากนี้ เรือนจำในประเทศโมร็อกโก แม้ไม่ใช้วิธีการงดการเยี่ยม แต่ได้ออกมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในเรือนจำ โดยกำหนดให้ผู้ต้องขังสามารถรับการเยี่ยมลดลงเหลือเดือนละครั้ง โดยสามารถมีผู้เข้าเยี่ยมได้เพียงคนเดียวเท่านั้น³²

การยกระดับการดูแลสุขภาพและบริการด้านสุขภาพ

ความขาดแคลนด้านสุขภาพและบริการด้านสุขภาพที่เพียงพอเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้เรือนจำมีความเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของ COVID-19 โดยท่ามกลางการระบาดดังกล่าว เรือนจำในประเทศอิหร่าน³³ และอิตาลี³⁴ ได้รายงานถึงการขาดแคลนยารักษาโรค อุปกรณ์ด้านสุขภาพที่จำเป็นต่างๆ ซึ่งรวมถึงผ้าอนามัย อย่างไรก็ตาม บางรัฐในสหรัฐอเมริกาได้เริ่มให้บริการสบู่ล้างมือฟรี และยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการรักษาไข้หวัดให้ผู้ต้องขัง (จำนวน 4 ดอลลาร์สหรัฐ)³⁵ นอกจากนี้ ผู้บริหารเรือนจำในประเทศเม็กซิโก ได้เผยแพร่แผนการป้องกันการแพร่ระบาด โดยเน้นถึงความสำคัญของการล้างมือ การใช้เจลล้างมือต้านแบคทีเรีย การใช้หน้ากากป้องกัน และได้เพิ่มการเข้าถึงสิ่งอำนวยความสะดวก

²⁷ <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/riots-rock-overcrowded-lebanon-prisons-coronavirus-fears-200317164301234.html>

²⁸ <https://www.theguardian.com/global-development/2020/mar/23/everyone-will-be-contaminated-prisons-face-strict-coronavirus-controls>

²⁹ https://www.washingtonpost.com/national/jails-and-prisons-suspend-visitation-to-keep-coronavirus-from-spreading/2020/03/16/0cae44dc-6789-11ea-abef-020f086a3fab_story.html

³⁰ <https://www.corrections.vic.gov.au/covid19>

³¹ <https://www.newyorker.com/news/news-desk/it-spreads-like-wildfire-covid-19-comes-to-new-yorks-prisons>

³² <https://www.morocoworldnews.com/2020/03/296631/covid-19-new-preventive-measures-for-moroccan-prisons/>

³³ <https://iranhumanrights.org/2020/02/grave-concerns-for-prisoners-in-iran-amid-coronavirus-outbreak/>

³⁴ <https://www.dw.com/en/coronavirus-sets-italian-prison-ablaze/a-52742593>

³⁵ <https://edition.cnn.com/2020/03/18/politics/coronavirus-in-us-jails-heighten-concerns/index.html>

ความสะดุดด้านสุขภาพในเรือนจำทั่วโลก อาจส่งผลให้เกิดการแพร่ระบาดของ COVID-19 อย่างรวดเร็ว หากไม่มีการแยกผู้ต้องขังกลุ่มเสี่ยงอย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าว บางประเทศจึงได้ออกมาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด เช่น บังกลาเทศ³⁶ สหรัฐอเมริกา³⁷ และอินเดีย³⁸ ได้กำหนดให้มีการกักตัวผู้ต้องขังเข้าใหม่ออกจากผู้ต้องขังคนอื่นๆ โดยมีระยะเวลาอย่างน้อย 14 วัน นอกจากนี้ ประเทศเม็กซิโก ตุนิเซีย และเอธิโอเปีย ดำเนินการสร้างหน่วยแยกผู้ต้องขังสำหรับผู้ต้องขังที่มีอาการป่วย³⁹ ในสเปนและฝรั่งเศส ได้มีมาตรการแยกผู้ต้องขังป่วยในระยะเวลาที่นานขึ้น และมีข้อจำกัดในการอนุญาตจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเข้มงวด⁴⁰

การกักตัวและการแยกผู้ต้องขังในเรือนจำ

สภาพแวดล้อมที่แออัดภายในเรือนจำทั่วโลก อาจส่งผลให้เกิดการแพร่ระบาดของ COVID-19 อย่างรวดเร็ว หากไม่มีการแยกผู้ต้องขังกลุ่มเสี่ยงอย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าว บางประเทศจึงได้ออกมาตรการเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด เช่น บังกลาเทศ³⁷ สหรัฐอเมริกา³⁸ และอินเดีย³⁹ ได้กำหนดให้มีการกักตัวผู้ต้องขังเข้าใหม่ออกจากผู้ต้องขังคนอื่นๆ โดยมีระยะเวลาอย่างน้อย 14 วัน นอกจากนี้ ประเทศเม็กซิโก ตุนิเซีย และเอธิโอเปีย ดำเนินการสร้างหน่วยแยกผู้ต้องขังสำหรับผู้ต้องขังที่มีอาการป่วย⁴⁰ ในสเปนและฝรั่งเศส ได้มีมาตรการแยกผู้ต้องขังป่วยในระยะเวลาที่นานขึ้น และมีข้อจำกัดในการอนุญาตจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างเข้มงวด⁴¹

การพิจารณาคดี

อีกมาตรการหนึ่งที่เริ่มปรากฏในหลายประเทศ คือ การหยุดพักการพิจารณาคดีชั่วคราวเพื่อลดการแพร่ระบาดของ COVID-19 ซึ่งถูกนำมาใช้แล้วในประเทศออสเตรเลีย⁴² แคนาดา⁴³ ปากีสถาน⁴⁴ และสหราชอาณาจักร⁴⁵ โดย

แนวทางดังกล่าวมุ่งลดการเคลื่อนย้ายผู้ต้องขังไปศาลและลดการส่งผู้ต้องขังรายใหม่เข้าสู่การคุมขังอย่างไรก็ตามมาตรการดังกล่าวส่งผลให้เกิดปัญหา คดีค้างการพิจารณา และทำให้ระยะเวลาการคุมขังก่อนพิจารณาคดีนานขึ้น และเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าวในสหรัฐอเมริกา เขตอำนาจศาลบางแห่งกำลังพยายามผลักดันให้มีการลดวงเงินประกันลง และการปล่อยตัวผู้ต้องขัง ในคดีความผิดที่ไม่ร้ายแรง ขณะที่เอสโตเนียได้นำการพิจารณาคดีแบบทางไกลมาใช้แทนการพิจารณาคดีในชั้นศาล⁴⁶ และฝรั่งเศสได้มีการสนับสนุนให้เกิดการพิจารณาคดีผ่านระบบวิดีโอคอลแทนการพิจารณาคดีในชั้นศาลเช่นเดียวกัน⁴⁷

ผลกระทบต่อเจ้าหน้าที่เรือนจำ

โดยทั่วไปแล้ว เจ้าหน้าที่และผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ คือกลุ่มบุคลากรซึ่งทำงานภายใต้ความเสี่ยงภัยตลอดเวลา ยิ่งไปกว่านั้นสภาวะนักโทษสันคูก่อให้เกิดสัดส่วนเจ้าหน้าที่ต่อผู้ต้องขังที่ไม่เหมาะสม เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ในหลายประเทศต้องทำงานต่อเนื่องหลายชั่วโมงภายในเรือนจำ เนื่องจากความขาดแคลนด้านบุคลากร และในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 นี้ เจ้าหน้าที่เรือนจำในประเทศต่างๆ รวมถึงสหรัฐอเมริกา⁴⁸ สเปน⁴⁹ ออสเตรเลีย⁵⁰ และสหราชอาณาจักร⁵¹ เริ่มตรวจพบเชื้อ COVID-19 ยิ่งไปกว่านั้น

³⁶ <https://www.prison-insider.com/en/articles/coronavirus-la-fievre-des-prisons>

³⁷ <https://www.dhakatribune.com/bangladesh/2020/03/15/are-bangladesh-s-cramped-prisons-safe-from-coronavirus>

³⁸ <https://www.wsj.com/articles/bureau-of-prisons-imposes-14-day-quarantine-to-contain-coronavirus-11585093075>

³⁹ <https://www.deccanherald.com/national/north-and-central/covid-19-isolation-facilities-setup-in-jk-prisons-816466.html>

⁴⁰ <https://www.prison-insider.com/en/articles/coronavirus-la-fievre-des-prisons>

⁴¹ *ibid*

⁴² <https://www.bendigoadvertiser.com.au/story/6689501/covid-19-leads-to-concerns-about-court-delays-and-backlog/>

⁴³ <https://www.nationalobserver.com/2020/03/18/news/covid-19-pandemic-means-court-delays-and-stalled-justice-system>

⁴⁴ <https://gulfnews.com/world/asia/pakistan/10-steps-pakistan-is-taking-to-contain-coronavirus-1.70403640>

⁴⁵ <https://www.theguardian.com/law/2020/mar/18/longer-criminal-trials-in-england-and-wales-to-be-delayed-due-to-covid-19>

⁴⁶ <https://www.sandiegouniontribune.com/news/courts/story/2020-03-20/state-court-leader-urges-courts-to-lower-bail-consider-early-release-of-inmates-during-covid-19-emergency>

⁴⁷ <https://www.prison-insider.com/en/articles/coronavirus-la-fievre-des-prisons>

⁴⁸ <https://www.sacbee.com/news/politics-government/the-state-worker/article241531806.html>

⁴⁹ <https://www.euroweeklynews.com/2020/03/25/first-coronavirus-death-in-madrid-prison-in-and-38-correctional-officers-test-positive-for-coronavirus-in-spain/>

⁵⁰ <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/26/coronavirus-is-a-ticking-time-bomb-for-the-australian-prison-system>

⁵¹ <https://www.bbc.com/news/uk-england-surrey-51917123>

เจ้าหน้าที่เรือนจำยังเผชิญกับความเสี่ยงต่อชีวิต ร่างกายจากการกักขังในเรือนจำ โดยมีรายงานว่า ในอิตาลี⁵² และโคลัมเบีย⁵³ เจ้าหน้าที่เรือนจำถูกทำร้ายและได้รับบาดเจ็บจากการจลาจล

นอกจากนี้ สมาคมวิชาชีพเจ้าหน้าที่เรือนจำแห่งประเทศสเปน (Professional Association of Prison Officers หรือ APFP) ได้รวมตัวกันออกมาแสดงความไม่พอใจต่อรัฐบาลเนื่องจากความขาดแคลนของอุปกรณ์ป้องกันพื้นฐาน และไม่มีการวางแผนระดับชาติในการรับมือกับ COVID-19 ในเรือนจำ ซึ่งส่งผลให้เจ้าหน้าที่เรือนจำตกอยู่ในความเสี่ยงที่จะติดเชื้อ และไม่มีแผนสำรองเพื่อจัดการกับปัญหาการขาดแคลนเจ้าหน้าที่⁵⁴

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลประเทศตูนิเซียวางแผนที่จะดำเนินการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้ด้านมาตรการป้องกันเกี่ยวกับ COVID-19 ให้แก่ผู้ต้องขังและเจ้าหน้าที่เรือนจำ⁵⁵ กระทรวงยุติธรรมของอังกฤษและเวลส์ ได้ประกาศแผนฉุกเฉินเพื่อรับรองความปลอดภัยของเจ้าหน้าที่ซึ่งรวมถึงระบบการแจ้งเมื่อมีผู้ติดเชื้อ การบริหารจัดการกรณีมีเจ้าหน้าที่หยุดงานเพื่อกักตัว และการจัดเตรียมสบู่และอุปกรณ์ทำความสะอาดต่างๆ ในเรือนจำ⁵⁶ โดยสหราชอาณาจักรได้ร้องขอให้กองทัพเรือเตรียมพร้อมเพื่อให้ความช่วยเหลือและปฏิบัติหน้าที่แทนในกรณีที่เจ้าหน้าที่เรือนจำติดเชื้อ⁵⁷ นอกจากนี้ เพื่อรับมือกับการขาดแคลนของ

หน้ากากอนามัย เจ้าหน้าที่เรือนจำในฮ่องกงได้ริเริ่มโครงการร่วมกับผู้ต้องขัง เพื่อช่วยกันผลิตหน้ากากอนามัยในเรือนจำเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการ⁵⁸

การปล่อยตัวก่อนกำหนด/ การปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข

หลายประเทศทั่วโลกได้มีมาตรการการปล่อยตัวผู้ต้องขังก่อนกำหนด โดยเงื่อนไขในการปล่อยตัวของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันในรายละเอียด อย่างไรก็ตาม มาตรการเหล่านี้ล้วนอยู่ภายใต้หลักแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ การปล่อยตัวผู้ต้องขังในภาวะฉุกเฉินเนื่องจากการแพร่ระบาดของ COVID-19 นั้น มุ่งเน้นผู้ต้องขังกลุ่มที่สมควรอยู่ในเรือนจำน้อยที่สุด (เช่น ผู้ต้องขังที่คดียังไม่เสร็จเด็ดขาด ผู้ต้องขังที่โทษจำคุกเหลือน้อย และผู้ต้องขังคดีความผิดเล็กน้อยที่มีโทษจำคุกระยะสั้น) และกลุ่มที่มีภาวะความเสี่ยงต่อการติดเชื้อมากที่สุด (เช่น ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังป่วยหนัก และผู้ต้องขังตั้งครรภ์) โดยมาตรการต่างๆ ที่ออกมานั้น ไม่สามารถใช้กับผู้ต้องขังคดีร้ายแรงได้

อิหร่าน เป็นหนึ่งในประเทศที่ได้รับผลกระทบจาก COVID-19 มากที่สุด ได้ปล่อยตัวผู้ต้องขังชั่วคราว ซึ่งรวมถึงผู้ต้องขังในคดีทางการเมืองจำนวน 85,000 คน⁵⁹ เพื่อลดความแออัดภายในเรือนจำและการแพร่ระบาดของ COVID-19 ในสหรัฐอเมริกา นครลอสแอนเจลิส

⁵² <https://www.aljazeera.com/news/2020/03/italy-tightens-lockdown-coronavirus-deaths-mount-live-updates-200321233509033.html>

⁵³ <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-51999594>

⁵⁴ <https://confllegal.com/2020/03/17-la-apfp-denuncia-que-solo-en-algunas-carceles-se-dispone-de-algun-medio-de-proteccion-frente-al-coronavirus/>

⁵⁵ <http://kapitalis.com/tunisie/2020/03/13/coronavirus-sterilisation-et-autres-mesures-preventives-dans-les-prisons-tunisiennes/>

⁵⁶ <https://www.gov.uk/government/news/coronavirus-covid-19-prison-preparedness-lucy-frazer-statement>

⁵⁷ <https://www.thetimes.co.uk/article/coronavirus-navy-standing-by-to-support-prisons-if-officers-catch-virus-c6nftsgwz>

⁵⁸ <https://www.scmp.com/news/hong-kong/health-environment/article/3048971/coronavirus-officers-join-inmates-hong-kongs>

⁵⁹ <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-iran-prisoners/iran-temporarily-frees-85000-from-jail-including-political-prisoners-idUSKBN21410M>

มีการปล่อยตัวผู้ต้องขังที่มีโทษจำคุก เหลือน้อยกว่า 30 วัน จำนวน 1,700 คน และเตรียมการปล่อยผู้ต้องขังตั้งครุฑ และผู้ต้องขังสูงวัยที่เสี่ยงติดเชื้อเพิ่มเติม⁶⁰ นอกจากนี้ มาตรการดังกล่าวยังถูกพิจารณา นำมาใช้ในเยอรมัน ชูแดน เคนย่า อินเดีย อัฟกานิสถาน และออสเตรเลีย ในขณะที่โปแลนด์ ได้แก้ไขกฎหมาย โดยให้มีการใช้ระบบควบคุม ทางอิเล็กทรอนิกส์กับผู้กระทำผิด เพื่ออนุญาต ให้มีการควบคุมตัวผู้กระทำผิดไว้ที่บ้าน ได้มากขึ้น และลดภาระในระบบเรือนจำ⁶¹

สถานการณ์ในประเทศไทย

สถานการณ์ทั่วไปเกี่ยวกับการจำคุก

ประเทศไทยมีเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ จำนวน 143 แห่ง โดยมีความจุของเรือนจำ ที่สามารถรับรองผู้ต้องขังได้ 254,302 คน คิดเป็นพื้นที่เรือนนอนสำหรับผู้ต้องขังทั้งสิ้น 305,312 ตารางเมตร⁶² อย่างไรก็ดี ปัจจุบัน มีประชากรจำนวนผู้ต้องขังทั่วประเทศ จำนวน 377,722 คน (ณ วันที่ 25 มีนาคม 2563) ซึ่งเกินความจุเรือนจำอยู่กว่า 123,000 คน ด้วยสถานการณ์ดังกล่าวทำให้ประเทศไทย มีจำนวนผู้ต้องขังสูงเป็นอันดับ 6 ของโลก (รองจากสหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย บราซิล และ อินเดีย) และเป็นอันดับ 1 ในภูมิภาคอาเซียน⁶³ นอกจากนี้ หากพิจารณาจากสัดส่วนผู้ต้องขัง ต่อแสนประชากรแล้ว ประเทศไทยมีสัดส่วน ผู้ต้องขังจำนวน 535 คน ต่อประชากร 100,000 คน สูงเป็นอันดับ 4 ของโลก

สถิติจากกรมราชทัณฑ์ระบุว่า จากประชากร ผู้ต้องขังทั้งหมด มีจำนวนผู้ต้องขังระหว่าง ซึ่งคดียังไม่เสร็จเด็ดขาด (ประกอบด้วยผู้ต้องขัง ที่อยู่ระหว่างการสอบสวน ได้ส่วนพิจารณา อุทธรณ์ – ฎีกา) ผู้ถูกกักกันและผู้ต้องกักขัง รวมทั้งสิ้น 66,788 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 17.7⁶⁴ และเมื่อพิจารณาตามลักษณะความผิด ในกลุ่มผู้ต้องขังเด็ดขาดจะพบว่า กว่าร้อยละ 80 ของผู้ต้องขังมีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด รองลงมาคือ ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน (ร้อยละ 8) และความผิดต่อชีวิตและร่างกาย (ร้อยละ 6) ความผิดเกี่ยวกับเพศ (ร้อยละ 3) และความ ผิด อื่นๆ ได้แก่ พรบ.ป่า ไม้ การพนัน อาวุธปืน คนเข้าเมือง และความผิดลหุโทษอื่นๆ⁶⁵ (ร้อยละ 3)⁶⁶

เมื่อจำแนกตามกำหนดโทษตามหมายศาล จะพบว่า กว่าครึ่งหนึ่งของผู้ต้องขังเด็ดขาด ทั้งหมด (ร้อยละ 55) ได้รับกำหนดโทษจำคุก ไม่เกิน 3 เดือน - 5 ปี รองมา คือ กลุ่มผู้ต้อง โทษจำคุก 5-10 ปี คิดเป็น ร้อยละ 20 กลุ่มผู้ต้องโทษจำคุก 10-20 ปี คิดเป็น ร้อยละ 12 และโทษจำคุก 20-50 ปี คิดเป็น ร้อยละ 12 โดยกลุ่มผู้ต้องโทษจำคุก 50 ปี ขึ้นไป จนถึงโทษประหารมีสัดส่วนน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2

ภายใต้สถานการณ์นักโทษล้นเรือนจำ ผู้ต้องขัง ในประเทศไทยอาศัยอยู่รวมกันในสภาพแออัด แต่ละคนมีพื้นที่นอนเฉลี่ยน้อยกว่าคนละ 1 ตารางเมตร และต้องใช้เวลาในเรือนนอน ร่วมกับผู้ต้องขังจำนวนมากเป็นเวลานาน ถึงวันละ 14 ชั่วโมง แม้โดยปกติผู้ต้องขังจะมี

⁶⁰ <https://www.prisonpolicy.org/virus/virusresponse.html#releases>

⁶¹ <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-poland-prisons/poland-to-let-more-prisoners-serve-sentences-at-home-amid-coronavirus-idUSKBN21A1XR>

⁶² <https://www.isranews.org/isranews-scoop/85003-prison-em.html>

⁶³ <https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison-population-total>

⁶⁴ <http://www.correct.go.th/stathomepage/>

⁶⁵ ความผิดลหุโทษ หมายถึง ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

⁶⁶ <http://www.correct.go.th/rtnew103/filepdf/1583388984.pdf>

ของใช้ส่วนตัว (อาทิ แก้วน้ำ เสื้อผ้า เครื่องนอน) แต่ยังคงจำเป็นต้องใช้พื้นที่ส่วนกลางร่วมกัน อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น พื้นที่รับประทานอาหาร ห้องน้ำ พื้นที่อาบน้ำและซักล้าง ดังนั้น การหลีกเลี่ยงการใกล้ชิดหรือการเว้นระยะห่างจากผู้ต้องงัดอื่นในพื้นที่ปิดและจำกัดเช่นนี้จึง เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

ตลอดระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา สภาวะผู้ต้องงัด ล้นคุกนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ในการบริหารจัดการเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความ ขาดแคลนด้านทรัพยากรและสาธารณูปโภค พื้นฐานด้านสุขภาพ (รวมถึง ยารักษาโรค เครื่องมือ ห้องแยกโรค และบริการทางการแพทย์) ด้วยสัดส่วนของพยาบาลต่อผู้ต้องงัด ในบางเรือนจำสูงถึง 1: 1,250 และเรือนจำ ส่วนมากไม่มีแพทย์ประจำ ดังนั้น ในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่อย่าง COVID-19 ที่สามารถแพร่เชื้ออย่างรวดเร็ว และรุนแรงเช่นนี้ ความแออัดและข้อจำกัด ด้านสาธารณสุขในเรือนจำจึงเป็นปัจจัยเพิ่ม ความเสี่ยงของการแพร่ระบาดในเรือนจำ และการระบาดนั้นก็อาจกระทบต่อสังคม ภายนอกอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

มาตรการป้องกันและการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ในเรือนจำ

ที่ผ่านมา กรมราชทัณฑ์ออกมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 ในเรือนจำภายใต้แนวคิดที่ว่า “คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า” ซึ่งหมายถึง การงดเว้น การเยี่ยม การงดเว้นการนำผู้ต้องงัดออกไป

ทำงานภายนอกเรือนจำ ยกเว้นกรณีผู้ต้องงัด ที่ต้องไปศาลหรือต้องไปรักษาอาการเจ็บป่วย ที่โรงพยาบาล ตลอดจนงดเว้นการให้บุคคล ภายนอกเข้ามาทำกิจกรรมภายในเรือนจำ

นอกจากนี้ กรมราชทัณฑ์ยังเพิ่มมาตรการ เฝ้าระวังต่างๆ รวมถึงมาตรการการคัดกรอง ผู้ต้องงัดเข้าใหม่ ผู้ต้องงัดรับย้าย ผู้ต้องงัดกลับ จากศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ต้องงัดเข้าใหม่ ที่มีประวัติการเดินทางไปหรือมาจากประเทศ ในกลุ่มเสี่ยง⁶⁷ หากพบว่ามีไข้หรือมีอาการ เกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ จะดำเนินการแจ้งหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ เพื่อทำการวินิจฉัยและรักษาต่อไป และในกรณี ที่ไม่มีอาการต้องสงสัย เรือนจำจะแยกกักตัว เป็นเวลา 14 วัน พร้อมทั้งเฝ้าดูแลและติดตาม อาการอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ ยังมีการ รมงค์ให้ทุกเรือนจำหมั่นทำความสะอาดภายใน เรือนจำ เช่น ห้องเยี่ยมญาติ เรือนนอนห้องครัว หรืออุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ ที่มีการสัมผัส เป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งให้ผู้ต้องงัด สวมหน้ากากและล้างมือเป็นประจำ เพื่อ ป้องกันและลดการแพร่กระจายของเชื้อโรค⁶⁸

กรมราชทัณฑ์และกระทรวงสาธารณสุขมี พัฒนาการความร่วมมือในการดูแลสุขภาพ ผู้ต้องงัดในเรือนจำอย่างต่อเนื่องและเกิดผล ที่เป็นรูปธรรมหลายประการในช่วงที่ผ่านมา อาทิ การพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข เรือนจำที่ครอบคลุม และการอบรมอาสาสมัคร สุขภาพในเรือนจำ พัฒนาการเหล่านี้ล้วน สะท้อนการให้ความสำคัญและความพยายาม ในการดูแลสุขภาพจิตของผู้ต้องงัด โดย

⁶⁷ <http://www.correct.go.th/infosaraban63/letter/filepdf/1582184084.pdf>
⁶⁸ <http://www.correct.go.th/infosaraban63/letter/filepdf/1580353061.pdf>

ในช่วงการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19 กรมราชทัณฑ์ได้วางแผนป้องกันและรับมือกับสถานการณ์ดังกล่าวอย่างใกล้ชิดร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขกรุงเทพมหานคร รวมทั้งสาธารณสุขจังหวัด และโรงพยาบาลแม่ข่ายต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับการตรวจคัดกรองตลอดจนการจัดหา อุปกรณ์ป้องกันเชื้อโรค เพื่อใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ในเรือนจำ นอกจากนี้ กรมควบคุมโรค ร่วมกับกองบริการทางการแพทย์ กรมราชทัณฑ์ ได้จัดทำแนวทางการสอบสวนและควบคุมการระบาดเพื่อใช้ในการนิเทศผู้ป่วยยืนยันโรค COVID-19 เพื่อเตรียมความพร้อมรับมืออย่างทันก่วงที่⁶⁹

อย่างไรก็ดี จากรายงานสถานการณ์ของกรมราชทัณฑ์ (วันที่ 26 มีนาคม 2563) พบว่ามีผู้ต้องขังที่ติดเชื้อ COVID-19 ในเรือนจำในประเทศไทยแล้ว 2 ราย ในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดราชบุรี โดยผู้ต้องขังติดเชื้อรายที่ 1 เป็นผู้เข้ารับการตรวจพิสูจน์คดีเสพยาในเรือนจำเขตกรุงเทพมหานคร โดยคาดว่า มีสาเหตุมาจากการใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจผู้จับกุมซึ่งติดเชื้อโควิด-19⁷⁰ และผู้ต้องขังติดเชื้อรายที่ 2 เป็นผู้ต้องขังเด็ดขาดซึ่งรับโทษมาตั้งแต่ปี 2559 ในเรือนจำเขตจังหวัดราชบุรี โดยคาดว่า มีสาเหตุการติดเชื้อจากการออกไปรักษาอาการป่วยภายนอกเรือนจำ นอกจากนี้ เมื่อวันที่ 29 มีนาคม 2563 พบว่ามีการจลาจลของผู้ต้องขังกว่า 100 ราย ในเรือนจำจังหวัดบุรีรัมย์ เบื้องต้นคาดว่าเกิดจากความตึงเครียดเกี่ยวกับการติดเชื้อ COVID-19 แต่ยังไม่ปรากฏการติดเชื้อในเรือนจำดังกล่าว เหตุจลาจล

นำไปสู่การเผาอาคารและทำลายทรัพย์สินเรือนจำจนเกิดความเสียหาย และความพยายามหลบหนีออกจากเรือนจำ⁷¹

| ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เนื่องจากเรือนจำและทัณฑสถานในประเทศไทยมีความแตกต่างในด้านกายภาพ ความหนาแน่นของผู้ต้องขัง และความพร้อมของผู้ปฏิบัติงาน ประกอบกับการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ในประเทศไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา TIJ จึงมี ข้อเสนอแนะเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการเรือนจำในภาวะฉุกเฉิน ตลอดจนส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน ดังนี้

มาตรการทางเลือกแทนการจำคุก

โดยหลักคิดสากลทั่วไปแล้ว เรือนจำควรถูกนำมาใช้ในสถานะมาตรการสุดท้ายในการลงโทษทางอาญา เมื่อไม่มีมาตรการอื่นๆ ที่เหมาะสมในการลงโทษผู้กระทำผิดแล้ว ซึ่งในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมาประเทศไทยได้มีความพยายามสนับสนุนให้เกิดการใช้มาตรการที่มีใช้การจำคุกมากขึ้นในคดีความผิดเล็กน้อยและไม่รุนแรง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างการเยียวยาผู้เสียหาย สิทธิขั้นพื้นฐานของผู้กระทำผิด และความปลอดภัยในสังคม

เมื่อพิจารณาจากแนวโน้มการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ในเรือนจำประเทศต่างๆ แล้วพบว่า การแพร่ระบาดได้นำมาซึ่งความสูญเสียทางด้านสุขภาพ ชีวิต และความรุนแรงใน

⁶⁹ <http://www.correct.go.th/infosaraban63/letter/filepdf/1582184084.pdf>

⁷⁰ <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/872683>

⁷¹ <https://www.thairath.co.th/news/crime/1807479>

เรือนจำอันยากต่อการควบคุม ดังนั้น เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงดังกล่าวที่อาจเกิดขึ้นในประเทศไทย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรให้ความสำคัญกับการลดจำนวนประชากรผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นอันดับแรก ซึ่งหมายรวมถึงการหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกในชั้นก่อนพิจารณาคดี การพิจารณาคดี และการปล่อยตัวผู้ต้องขังในกรณีที่เหมาะสม ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาใช้มาตรการอื่นแทนการจำคุกระยะสั้นสำหรับผู้กระทำผิดคดีไม่รุนแรง เพื่อลดปริมาณประชากรที่จะเข้าสู่เรือนจำ โดยเฉพาะผู้กระทำผิดที่เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะติดเชื้อ COVID-19 เช่น ผู้สูงอายุ ผู้ที่มีอาการป่วยหรือโรคประจำตัวตามข้อกำหนดฉบับที่ 1 - ข้อ 8 ที่ออกตาม พ.ร.ก. การบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน⁷² รวมถึงหญิงที่ตั้งครรภ์ และผู้กระทำผิดคดีเล็กน้อยที่ไม่เป็นภัยอันตรายต่อสังคม โดยส่งเสริมให้มีการใช้วิธีการอื่นแทนการจำคุก เช่น การเรียกค่าปรับ การใช้มาตรการคุมประพฤติ การควบคุมตัวที่บ้าน และการใช้กำไลอิเล็กทรอนิกส์

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาใช้มาตรการฉุกเฉินเพื่อลดความแออัดในเรือนจำ โดยการปล่อยตัว**ผู้ต้องขังบางกลุ่มที่พิจารณาแล้วว่าไม่เป็นภัยต่อสังคม**โดยพิจารณาจากลักษณะความผิด ความประพฤติโทษคงเหลือ ตลอดจนภาวะความเสี่ยงด้านสุขภาพ ทั้งนี้ อาจพิจารณาใช้วิธีการต่างๆที่เหมาะสม อาทิ การปล่อยก่อนกำหนด การพักโทษ การปล่อยตัวชั่วคราว และการเปลี่ยนโทษจำคุกที่เหลือเป็นการควบคุมตัวที่บ้าน โดยมาตรการดังกล่าวควรดำเนินการ**อย่างรอบคอบ ตามความเหมาะสม และพิจารณาเป็นรายกรณี** ตลอดจนให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังในกลุ่มต่อไปนี้เป็นอันดับแรก

2.1 ผู้ต้องขังระหว่างที่คดียังไม่เสร็จเด็ดขาด (ซึ่งประกอบด้วย ผู้ต้องขังที่อยู่ระหว่างการสอบสวน การไต่สวนพิจารณา และการอุทธรณ์ - ฎีกา) รวมทั้งผู้ถูกกักกัน ผู้ต้องขังรวม ซึ่งมีจำนวนประมาณ 67,000 คน

2.2 ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่เหลือโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปี ลงไป มีจำนวนประมาณ 72,000 คน (ประกอบด้วยผู้ที่โทษเหลือน้อยกว่า 3 เดือน จำนวน 19,161 คน โทษเหลือ 3-6 เดือน จำนวน 18,716 คน และโทษเหลือ 6 เดือนถึง 1 ปี จำนวน 34,800 คน)

2.3 ผู้ต้องขังเด็ดขาดที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ซึ่งมีจำนวนประมาณ 5,800 คน

2.4 ผู้ต้องขังเด็ดขาดกลุ่มคดีอื่นๆ ที่มีความผิดไม่ร้ายแรง (อาทิ พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ร.บ. คนเข้าเมือง พ.ร.บ. การพนัน คดีสหุโทษ ฯลฯ) ซึ่งมีจำนวนประมาณ 9,400 คน

3) ในการดำเนินการตามข้อ 1) และ 2) นั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประสานความร่วมมืออย่างใกล้ชิด เพื่อจัดให้มีระบบการติดตามและรายงานตัวของผู้ต้องขังที่มีประสิทธิภาพในกรณีการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข นอกจากนี้ ยังควรดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังในการกลับคืนสู่สังคม โดยกำหนดแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับการคัดกรองด้านสุขภาพก่อนการปล่อยตัว การให้ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในสถานการณ์การแพร่ระบาด การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานกลับภูมิลำเนา ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือด้านอาชีพหลังพ้นโทษ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบต่อความสงบและความปลอดภัยของสังคม และลดการตีตราผู้พ้นโทษ

⁷² <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/872653>

มาตรการทั่วไปในภาวะการแพร่ระบาดของเชื้อ COVID-19

4) เรือนจำควรมีมาตรการเฉพาะในการดูแลผู้ต้องขังกลุ่มเปราะบางในเรือนจำที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อ อาทิ ผู้ต้องขังสูงอายุ ผู้ต้องขังตั้งครรภ์ เด็กติดผู้ต้องขัง และผู้ต้องขังที่มีอาการป่วยหรือโรคประจำตัวตามข้อกำหนดที่ออกตาม พ.ร.ก. สถานการณ์ฉุกเฉิน โดยคำนึงถึงความต้องการเฉพาะด้านของบุคคล ความอ่อนไหวทางเพศภาวะ และความเสี่ยงที่ผู้ต้องขังกลุ่มนี้อาจมีมากกว่าผู้ต้องขังทั่วไป

5) เรือนจำควรให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ต้องขังทุกคนอย่างสม่ำเสมอเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของไวรัสที่ก่อให้เกิดโรค COVID-19 ตลอดจนอาการและแนวทางการป้องกันโรค ในรูปแบบและภาษาที่ผู้ต้องขังเข้าใจ เพื่อลดความวิตกกังวล ตลอดจนส่งเสริมการเฝ้าระวังและสังเกตอาการตนเองอย่างใกล้ชิด

6) เรือนจำควรให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้หน้ากากอนามัย และจัดให้มีหน้ากากอนามัยรวมทั้งของใช้จำเป็นต่อสุขอนามัย (เช่น สบู่ ยาสระผม) แก่ผู้ต้องขังทุกคนอย่างเพียงพอโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

7) เรือนจำควรสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารรูปแบบใหม่ เช่น การประชุมทางไกล (video conference) หรือออนไลน์แอปพลิเคชัน

เคชันต่างๆ ในการพิจารณาคดี การพบทนายและการเยี่ยมญาติ ตลอดจนจัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการติดต่อสื่อสารรูปแบบดังกล่าว เพื่อให้ครอบคลุมและเพียงพอต่อความต้องการของผู้ต้องขัง ทั้งนี้ เพื่อลดการเคลื่อนย้ายประชากรและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขังและครอบครัว

8) เรือนจำควรมีการกักตัวผู้ต้องขังเข้าใหม่ทุกรายในทุกเรือนจำ เป็นระยะเวลาอย่างน้อย 14 วัน โดยจัดพื้นที่แยกโรคที่เหมาะสมเพื่อสังเกตอาการตามคำแนะนำของบุคลากรทางการแพทย์

9) เรือนจำควรลดความเสี่ยงอันเกิดจากการอยู่ร่วมกันของผู้ต้องขังจำนวนมากเป็นระยะเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เรือนนอน โดยลดระยะเวลาที่ผู้ต้องขังต้องใช้ในเรือนนอนลงให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

10) เรือนจำควรจัดให้มีหน้ากากอนามัยและอุปกรณ์ป้องกันโรคที่เหมาะสมแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคลากรทางการแพทย์ รวมถึง เตรียมความพร้อมด้านกำลังเจ้าหน้าที่ ในกรณีเจ้าหน้าที่ติดเชื้อและไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

11) เรือนจำควรจัดให้มีการคัดกรองโรคเบื้องต้นก่อนการปล่อยตัวผู้ต้องขังจากเรือนจำ หากพบกรณีติดเชื้อ เรือนจำควรประสานส่งต่อไปยังโรงพยาบาลในท้องถิ่น เพื่อกำหนดการรักษา อีกทั้งเป็นการลดความเสี่ยงในการแพร่เชื้อสู่สังคม

เกี่ยวกับ TIJ

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย (องค์การมหาชน)
หรือ Thailand Institute of Justice (TIJ)

จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2554 โดยมีวัตถุประสงค์
เพื่อส่งเสริมความเป็นเลิศด้านการวิจัยและการพัฒนาระบบการ
ยุติธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประเทศไทยในกรอบความ
ร่วมมือกับสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและ
ความยุติธรรมทางอาญาเชื่อมโยงแนวคิดตามหลักสากล
สู่การปฏิบัติในระดับประเทศ และในภูมิภาคอาเซียน

อาคารจีพีเอฟ/ วิทยุ ถนนวิทยุ ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทร 0 2118 9400

อีเมล: info@tijthailand.org

 www.tijthailand.org

 [tijthailand.org](https://www.facebook.com/tijthailand.org)

 [tijthailand](https://twitter.com/tijthailand)

 [JustRightChannelTIJ](https://www.youtube.com/JustRightChannelTIJ)

